

Ekscelencje,
Szanowni Państwo,

Mam zaszczyt i przyjemność otworzyć dzisiejszą uroczystość poświęconą 20. rocznicy powołania urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce.

Urząd Rzecznika powołany ustawą o Rzeczniku Praw Obywatelskich z dnia 15 lipca 1987 roku, rozpoczął swoją działalność w roku 1988.

Gromadzimy się dzisiaj na Zamku Królewskim w Warszawie – miejscu symbolicznym dla nowożytnej historii Polski, w którym w dniu 3 maja 1791 roku doszło do uchwalenia pierwszej europejskiej konstytucji.

Mam nadzieję, że atmosfera tego specjalnego dla wszystkich Polaków miejsca – duch wolności, fundamentalnych ludzkich praw i obywatelskiego zaangażowania – będzie towarzyszył naszym obchodom.

W imieniu współorganizatora dzisiejszych uroczystości i gospodarza Zamku Królewskiego, Pana Profesora Andrzeja Rottermunda i swoim własnym chciałbym powitać:

Panów Ministrów Jana Olszewskiego, byłego Premiera Rządu Polskiego oraz Pana Ministra Roberta Drabę, którzy reprezentują dzisiaj Prezydenta Rzeczypospolitej.

Pan Prezydent przebywa w Izraelu na obchodach 60. rocznicy powstania tego państwa i, jak wszystko na to wskazuje, ku naszemu wielkiemu żalowi, nie zdąży niestety przybyć na dzisiejsze spotkanie.

Witam Marszałka Sejmu, Pana Bronisława Komorowskiego,

Marszałka Senatu, Pana Bogdana Borusewicza,

Wicemarszałka Senatu, Pana Zbigniewa Romaszewskiego.

Witam ambasadorów i przedstawicieli misji dyplomatycznych w Polsce.

Witam Przedstawiciela Komisji Europejskiej w Polsce, Panią Różę Thun oraz Przedstawiciela Wysokiego Komisarza Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) w Polsce, Pana Hiromitsu Mori.

Jest mi niezmiernie miło powitać wysokich przedstawicieli Kościołów w Polsce:

Jego Ekszelencję Arcybiskupa Kazimierza Nycza, Metropolitę Warszawskiego,

Jego Eminencję Arcybiskupa Sawę, Prawosławnego Metropolitę Warszawskiego i całej Polski,

Księdza biskupa Mieczysława Cieślara, biskupa diecezji warszawskiej Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego

Prezbitera Naczelnego Kościoła Zielonoświątkowego, biskupa Mieczysława Czajko,

Zwierzchnika Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, pastora Pawła Lazara,

Zwierzchnika Kościoła Ewangelicko – Reformowanego, biskupa Marka Izdebskiego.

Witam Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Pana Sławomira Skrzypka,

Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, Pana Jacka Jezierskiego,

Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, Pana Janusza Kurtykę.

Witam licznie przybyłych Posłów i Senatorów,

Ministrów, Sekretarzy i Podsekretarzy Stanu z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Traktowania, Panią Minister Elżbietą Radziszewską.

Witam obecnych na tej Sali przedstawicieli Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Trybunału Stanu.

Witam Prezesa Krajowej Rady Radców Prawnych, Pana Mecenasa Macieja Bobrowicza,

Przewodniczącego Krajowej Rady Kuratorów, Pana Andrzeja Martuszevicza,

Przewodniczącego Rady Legislacyjnej, profesora Bogusława Banaszaka,

Prezesa Rządowego Centrum Legislacji, Pana Macieja Berka.

Witam Przewodniczącego Niezależnego Związku Zawodowego „Solidarność”, Pana Janusza Śniadka.

Witam licznych przedstawicieli organizacji pozarządowych, z Panem Jerzym Owsakiem.

Szczególnie serdecznie witam przybyłych z kilkudziesięciu krajów świata moich przyjaciół ombudsmanów i ich przedstawicieli oraz przedstawicieli instytucji zajmujących się ochroną praw człowieka:

Panią Niną Karpaczową, Ombudsmana Ukrainy, z którą przed kilkoma tygodniami obchodziliśmy 10. rocznicę powołania jej urzędu,

Pana Mats Melin, Ombudsmana Szwecji, który jeszcze w tym roku będzie obchodził dwusetną rocznicę powołania najstarszego urzędu na świecie, z którego wszyscy ombudsmani się wywodzimy,

Pana Profesora Hansa Gammeltoft-Hansen, Ombudsmana parlamentarnego Danii, który z racji sprawowania tego urzędu przez lat 20, powinien być naszym dziekanem, gdyby międzynarodowa społeczność ombudsmanów miała swojego dziekana,

Pana Williama Angrick, Przewodniczącego Międzynarodowego Instytutu Ombudsmana,

Pana Ullricha Galle, Przewodniczącego Europejskiego Instytutu Ombudsmana.

Witam moich kolegów i przyjaciół z Uniwersytetu Warszawskiego, także innych Uniwersytetów – Toruńskiego, Gdańskiego, Łódzkiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Polskiej Akademii Nauk.

Witam moich drogich przyjaciół z Wielkiej Brytanii, którzy zadali sobie tyle trudu i przybyli specjalnie dla mnie na te obchody, chciałbym im za to gorąco podziękować.

Sir Petera Northa, byłego rektora Oxfordu i Principal Jesus College, w którym w zamierzonych czasach ubiegłego stulecia, w roku 1986, po raz pierwszy było mi danym odbyć staż jako tzw. *visiting fellow* i dotychczas pamiętam okazywaną mi przez ówczesnego Principal Jesus College i Jego Małżonkę życzliwość i uprzejmość.

Sir Christophera Staughtona, wielkiego międzynarodowego arbitra, członka the Privy Council Królowej Elżbiety II i Queen's Council.

Prof. Jo Carby-Hall, zasłużonego polskiego konsula honorowego w Zjednoczonym Królestwie, autora fundamentalnego opracowania *The Treatment of Poles and other A8 Economic Migrants in the European Union Member States*, o którym przyjdzie mi jeszcze mówić.

Wszyscy oni są członkami kolegium zagranicznego „Ius et Lex”.

Witam wreszcie Panów Profesora Alain Besancon i dr Joachima Gaucka, którzy zgodzili się w drugiej części tego spotkania wygłosić wykłady na temat wolności i prawdy, na które z niecierpliwością oczekujemy.

Szczególnie gorąco i serdecznie witam Gości Specjalnych

- moich znakomitych poprzedników:

Prof. Adama Zielińskiego, Rzecznika Praw Obywatelskich III kadencji

i

Prof. Andrzeja Zolla, Rzecznika Praw Obywatelskich IV kadencji.

To dzięki moim poprzednikom – pierwszemu Rzecznikowi, Pani Profesor Ewie Łętowskiej, nieodżałowanemu śp. Tadeuszowi Zielińskiemu oraz obecnym tutaj

Adamowi Zielińskiemu i Andrzejowi Zollowi – urząd ten cieszy się tak silną pozycją i niezaprzeczalnym autorytetem w naszym kraju. Jest moim zadaniem dalsze jego umacnianie i rozwijanie.

Specjalnymi gośćmi tej konferencji jest rodzina Państwa Olewników. Matka, Siostra i Szwagier zamordowanego Krzysztofa.

Składam hołd ich cierpieniu, odwadze i heroizmowi.

Gościem Honorowym dzisiejszych uroczystości jest osobisty przedstawiciel Jego Świątobliwości Dalajlamy, Pani Kesang Yangkyi Takla.

Pozwalam sobie zwrócić uwagę Państwa na tekst apelu skierowanego do władz chińskich, który chcielibyśmy wystosować na zakończenie naszych obrad.

Witam laureatów Nagrody Rzecznika Praw Obywatelskich im. Pawła Włodkowica, przyznawanej osobom i instytucjom wyróżniającym się w obronie podstawowych wartości i praw, nawet wbrew zdaniu i poglądom większości – księdza Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego oraz redaktora naczelnego miesięcznika *Więź*, Pana Zbigniewa Nosowskiego.

Witam licznych przedstawicieli mediów, którzy są naszymi bezcennymi stronnikami, bez których pomocy efektywna praca rzecznika byłaby niemożliwa.

Witam moich współpracowników oraz zasłużonych emerytowanych pracowników Biura, dzięki którym urząd Rzecznika Praw Obywatelskich może się pochwalić tak licznymi sukcesami.

Witam grono współpracujących ze mną ekspertów i doradców, dzięki którym udaje mi się być czasami mądrzejszym, niż to jest w rzeczywistości.

Witam wszystkich przybyłych przyjaciół instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich oraz moich własnych, którzy zdecydowali się zbojkotować wszystkie swoje zajęcia, aby wziąć udział w tych obchodach.

XX-lecie skłania do podsumowań, do spojrzenia w przeszłość, ale i przyszłość. Jakkolwiek będziemy o tym mówili bardziej szczegółowo na sesji popołudniowej pozwolę sobie na krótkie podsumowanie.

Proszę mi wybaczyć, że przez chwilę będę zarzucał Państwa cyframi –chodzi mi oczywiście o osiągnięcie odpowiednio przytłaczającego efektu.

W ciągu minionych 20 lat do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło ogółem ok. miliona spraw; w tym ok. 600 tysięcy spraw nowych. Liczba spraw podjętych do prowadzenia sięga 230 tysięcy.

Przyjęto około 80 tysięcy interesantów, przeprowadzono ok. 150 tysięcy rozmów telefonicznych, udzielając wyjaśnień i porad. Wniesiono także 1320 rewizji nadzwyczajnych i kasacji do Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego, za którymi kryje się ogrom pracy grona najwyższej klasy prawników zatrudnionych w Biurze Rzecznika.

Uwieńczonych powodzeniem ponad 50 tysięcy spraw zarejestrowanych oraz tysiące spraw indywidualnych w wyniku wniesionych i wygranych wniosków do Trybunału Konstytucyjnego oraz uwzględnionych wystąpień generalnych i wniosków legislacyjnych.

To tyle, jeśli chodzi o sprawy indywidualne. Czasami proste, częściej bardzo skomplikowane, za którymi kryją się ludzkie tragedie i wiele ludzkiej krzywdy.

Polski Rzecznik Praw Obywatelskich wyposażony jest jednak w instrumenty prawne, które pozwalają mu na wystąpienia generalne i systemowe.

W ciągu tego dwudziestolecia wystąpień o charakterze generalnym, przez które należy rozumieć wnioski, skargi i rekomendacje Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane do organów administracji publicznej, centralnych organów, sądów i Trybunału Konstytucyjnego było ponad 5000 (dokładnie 5113). W okresie mojej kadencji było ich szczególnie dużo, gdyż już po dwóch pierwszych latach było ich ponad 1000.

Skierowanych zostało blisko 470 wniosków i skarg (wcześniej także wniosków o powszechnie obowiązującą wykładnię prawną – wg stanu prawnego do roku 1997) do Trybunału Konstytucyjnego, którego Rzecznik jest najważniejszym klientem oraz ponad 100 (dokładnie 114) pytań prawnych do Sądu Najwyższego.

W okresie ostatnich dwóch lat nastąpiło kilka charakterystycznych zmian.

Poza dwu i dwuipółkrotnym wzrostem liczby wystąpień generalnych, nastąpił dwu i trzykrotny w stosunku do lat ubiegłych wzrost liczby spraw podejmowanych z urzędu, czyli z własnej inicjatywy Rzecznika Praw Obywatelskich.

Przyznam się, że gdy obejrzałem te statystyki sprawiło mi to dużą satysfakcję. Zastanawiam się jednak, czy nie została już przekroczona pewna ich miara.

Wzrosła także bardzo znacząco liczba wpływających do nas skarg indywidualnych. W ostatnim roku o ok. 14%, tj. do ok. 57 tysięcy oraz przeprowadzanych rozmów i porad telefonicznych o ok. 10% . Trudno mi ten tak duży wzrost racjonalnie wyjaśnić. Być

może wynika ze stale rosnącej świadomości przysługujących praw lub częstej, niektórzy uważają, że zbyt częstej, obecności Rzecznika w mediach.

Przy tego rodzaju okazjach siłą rzeczy pragniemy, i mamy chyba prawo, mówić o sukcesach i o wielkiej pracy, która w ciągu tego 20-lecia została wykonana. Jednocześnie musimy zdawać sobie sprawę, jak bardzo dalecy jesteśmy jeszcze od ideału państwa prawa.

Musimy zdawać sobie sprawę z naszych klęsk i niepowodzeń.

Tego rodzaju klęską była niedawna śmierć obywatela rumuńskiego *Claudia Crulica*, który zmarł w wyniku trwającego strajku głodowego bez właściwej reakcji władz więziennych, o czym dowiedziałem się dopiero dzięki mediom. Przypadek ten, sprzeczny z jakimikolwiek standardami prawa, przynosi nam wstyd i rzuca się cieniem na nasze obchody.

Pisałem już w tej sprawie do mojego Kolegi Rumuńskiego. Obecnie raz jeszcze chciałbym złożyć wyrazy ubolewania, zarówno na ręce przedstawicieli urzędu ombudsmana tego kraju, jak i na ręce obecnego tutaj Ambasadora Rumuńskiego.

Myślę, że na zakończenie powinienem zwrócić uwagę Państwa na rezultaty prac szeregu działających przy Rzeczniku Praw Obywatelskich zespołów eksperckich, których w sumie jest aż 14. Mają one na celu z jednej strony wspomagać Rzecznika merytorycznie w wielu kwestiach, które wymagają systemowego podejścia – takich jak np. reforma procesu stanowienia prawa, reforma systemu ochrony zdrowia, porządkowanie prawa administracyjnego, polityka rodzinna, eliminowanie zjawisk dyskryminacji z różnych przyczyn (np. wieku czy niepełnosprawności), przewlekłość postępowań, reforma probacji, etc.; z drugiej – i to jest ich głównym celem – wypracowanie pozytywnych rozwiązań systemowych w poszczególnych dziedzinach.

Unikalne, śmiem twierdzić w skali światowej, są przepisy ogólne prawa administracyjnego, których wydanie w wersji polskiej i angielskiej jest dzisiaj Państwu prezentowane.

Na temat projektu w trzeciej części naszego spotkania będzie mówił przewodniczący zespołu, Pan profesor Dariusz Kijowski. Po prezentacji tego opracowania w Warszawie mam zamiar propagować je na forum instytucji europejskich. Przede wszystkim chciałbym je nimi zainteresować Europejskiego Ombudsmena profesora Diamandurosa.

Prezentujemy Państwu także rezultat półtorarocznej pracy prof. Jo Carby – Hall, z grupą korespondentów w kilku krajach: „*The Treatment of Poles and other A8 Economic Migrants in the European Union Member States*, która – jestem przekonany – spotka się z zainteresowaniem zarówno kolegów ombudsmanów krajów, które przystąpiły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku, jak i tych, które są celem emigracji zarobkowej. Jest to nasz wszystkich wspólny problem.

Przedstawicielstwo Polskie przy Unii Europejskiej przygotowuje już prezentację tego Raportu w Brukseli, która planowana jest na wrzesień w *Centre for European Policy Studies* w Brukseli. Termin będzie ustalany zależenie od kalendarza Prof. Jo Carby Hall.

I wreszcie chciałbym zwrócić uwagę Państwa na prezentowaną Księgę Jubileuszową, która ma upamiętnić nasze dzisiejsze obchody. Jest to czterotomowe pomnikowe wydanie.

Składa się ono z pomników prawa w historii, poczynając od edyktu Cesarza Karakali z 212 roku, poprzez Magna Carta, Akt Konfederacji Warszawskiej, aż do Karty Narodów Zjednoczonych – to tom I.

Z wyboru dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka, który składa się na tom II.

Antologii tekstów dotyczących praw człowieka od Mojżesza do Benedykta XVI, poprzez Arystotelesa, Cyserona, Grotiusa, Johana Stuarta Milla, Rowlsa, które składają się na tom III oraz tomu IV, który dotyczy pracy Urzędu.

Mam nadzieję, że wydawnictwo to spotka się z Państwa dobrym przyjęciem i przez lata, jeśli nie dziesięciolecia, będzie przypominało o naszym dzisiejszym spotkaniu.

Proszę poprowadzenie konferencji Pana Grzegorza Miśtala.